

**СЛОВНИКОВА РОБОТА – ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ
ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
ДЛЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ**

Ярошинська Наталія Броніславівна

вчитель української мови та літератури

*«Березівська спеціальна школа» Житомирської обласної ради
м. Житомир, Україна*

Проблема формування словникового запасу у дітей з порушеннями слуху є однією з найгостріших у сучасній сурдопедагогіці. Слух є основним каналом сприйняття мовлення, і його втрата або значне порушення призводить до серйозних труднощів у засвоєнні рідної мови, особливо її лексичного багатства. Обмежений словниковий запас не лише ускладнює спілкування, але й гальмує когнітивний розвиток, впливає на формування логічного мислення та ускладнює розуміння навчального матеріалу з усіх предметів. Навчання української мови та літератури для дітей з порушеннями слуху вимагає особливих, системних підходів. Традиційні методи, орієнтовані на слухове сприйняття, тут малоефективні. Необхідно розробляти та впроваджувати інноваційні методики, які задіюють збережені канали сприйняття – зоровий, тактильний та кінестетичний, а також враховують специфіку засвоєння мови в умовах відсутності або значного обмеження слуху. Словникова робота на таких уроках перетворюється з допоміжного інструменту на один із найважливіших чинників формування мовленнєвої компетенції.

Існуючі дослідження в галузі сурдопедагогіки підкреслюють, що словниковий запас у дітей із порушеннями слуху розвивається повільніше й має менший обсяг, а також є обмеженим щодо синонімів, антонімів, багатозначних слів та фразеологізмів. Це відбувається через відсутність природного занурення в мовне середовище та брак досвіду спілкування. Тому словникова робота має бути не епізодичною, а систематичною, послідовною та цілеспрямованою. Традиційні методи, що зводяться до механічного заучування слів, неефективні, оскільки не сприяють формуванню стійких асоціативних зв'язків і глибокому розумінню. Натомість, сучасні підходи ґрунтуються на інтерактивності, мультисенсорності та контекстуальності [1].

Для ефективного засвоєння слів учнями з порушеннями слуху використовується мультисенсорний підхід, який залучає декілька каналів сприйняття одночасно. Він охоплює зоровий канал (ілюстрації, відео, схеми, жести мови), кінестетичний (моторний) канал (прописування, рухові вправи, ліплення) та слухо-зоровий канал (робота з ілюстрованими текстами та використання слухових апаратів/кохлеарних імплантів для поєднання візуального образу зі звуковим). Завдяки цій комплексній методиці, слово засвоюється глибше та міцніше, оскільки одночасно задіюються зір, рух та, за можливості, слух [2].

Навчання словниковому запасу є найефективнішим, коли слова вивчаються не як ізольовані одиниці, а в контексті. Це означає, що контекстуальний підхід передбачає інтеграцію словникової роботи в читання та аналіз текстів, творів і віршів. Такий метод дозволяє учням не просто запам'ятати нові слова, а й повністю усвідомити їхнє значення, емоційне забарвлення та правила вживання в реальних мовних ситуаціях.

На основі аналізу теоретичних засад та практичного досвіду була розроблена комплексна система вправ для ефективного та системного засвоєння лексики. Ця система передбачає три ключові етапи. На етапі первинного знайомства зі словом учні створюють асоціативний ряд, аналізують походження та будову слова (етимологія), а також знаходять синонімічні та антонімічні пари для розширення свого лексичного поля. На другому етапі, закріплення та активізації словника, застосовуються різноманітні методи: від складання речень до ігрових вправ, таких як «Відгадай слово за описом» чи «Лексичні доміно». Активне використання слів у текстах, зокрема під час складання власних оповідань, допомагає учням глибше інтегрувати нові знання. Завершальний етап, оцінки та контролю, включає візуальні диктанти, де учні записують слова, асоціюючи їх із зображеннями, а також творчі завдання, як-от написання есе чи віршів, що дозволяє оцінити здатність учнів самостійно застосовувати вивчену лексику [3].

Описана система роботи зі словником має велике практичне значення, адже її можуть ефективно використовувати дефектологи, сурдопедагоги та викладачі української мови й літератури в умовах інклюзивної освіти. Впровадження цієї методики дозволить значно збільшити як активний, так і пасивний словниковий запас учнів з порушеннями слуху, покращити їхнє зв'язне мовлення, логічне мислення та розуміння текстів. Крім того, це сприятиме підвищенню мотивації до навчання й самостійної роботи з мовою, а також забезпечить ефективну інтеграцію таких дітей в освітнє та соціальне середовище. Таким чином, словникова робота перетворюється

з простого навчального елемента на потужний інструмент, що відкриває для учнів з порушеннями слуху двері до світу мови, знань і повноцінного спілкування.

Література

1. Дольнікова Л., Романів М. Особливості організування освітнього процесу з школярами з вадами слуху у закладі загальної середньої освіти. *Академічні візії*. 2024. Вип. 36. С. 1–10.

2. Мультисенсорний підхід в освіті: що, як, для чого. URL: <https://vsimosvita.com/multysensornyj-pidhid-v-osviti-shho-yak-dlya-chogo/> (дата звернення: 22.09.2025).

3. Українська жестова мова. С. Кульбіда. Енциклопедія освіти / АПНУ ; гол. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком інтер, 2008. С. 928–929.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-51>

ДАЮЧИ ЗНАННЯ, НЕ ВІДБИРАЙ ЗДОРОВ'Я: СТОЛИ ДЛЯ СТОЯННЯ ЯК ШЛЯХ ДО АКТИВНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ШКОЛИ

Ясногор Марина Олександрівна

*вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 27 КМР
м. Кривий Ріг, Україна*

Савіцька Альона Валеріївна

*вчитель математики Криворізької гімназії № 27 КМР
м. Кривий Ріг, Україна*

Коновалова Олена Миколаївна

*асистент вчителя Криворізької гімназії № 27 КМР
м. Кривий Ріг, Україна*

Сучасна освіта спрямована на створення максимально комфортного та ефективного освітнього середовища для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Значна увага приділяється дітям з особливими освітніми потребами (ООП), для яких важливими є специфічні підходи та адаптовані умови навчання. Одним з інноваційних рішень, що набуває все більшої популярності в освітніх закладах, є використання столів для стояння.